(کاتێک دەرگا ناکرێتەوە).. خوێندنەوەیەکی ڕەخنەیی- وەسفی بۆ قەسیدەی (با لە دەرگاکە بدەینەوە)ی (پەخشان عەبدولڕەحمان).. عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

دیمەنەکانی ئەو قەسیدەیە لەسەر بنەمای دەرکەوتنی (بنین، دەرگا و بێدەنگی) خۆی دەنوێنێ و شاعیر (پەخشان عەبدولڕەحمان) هەوڵدەدات چەمکی (جەنگ) وەک دیاردەیەکی (ناوەوەی مرۆق) ڕوون بکاتەوە و نیشانی بدات کە کردنەوەی (دەرگا) لە قەسیدەکەدا نە هیوایە و نە ڕاستیی، بەڵکە لەلایەك ڕەنگدانەوەی سەرکوتکردنی ئارەزووە و لەلایەکی دیکە گوزارشت لە بەردەوامیی کۆمەڵگایەکی داخراو دەکات؛ لە چنینی ئەو قەسیدەیەدا فەزایەکی شانۆیی دەخولقێنێ و خوێنەر و بێدەنگی بە ئاگایی و بێهیوایی دەسپێرێت.
کەواتە (با لە دەرگاکە بدەینەوە) دەنگی کێیە؟ ئەگەر بانگەوازێک نەبێ بۆ (ئازادی) ئەوە دووبارەکردنەوەی نمایشێکی بێدەنگی فرۆیدیانەیە؟! چونکە لە قەسیدەکەدا، داخستنی دەرگا ڕووداو نییە، تا بەرانبەرەکەی (کردنەوە) مانایەکی شۆڕشگێڕانەی هەبێت؛ دەرگا پێشتر داخراوە، نەک هەر لە دەرەوە، بەڵکە لە ناوخۆی مرۆقدا؛ بەمجۆرە جەنگ لە دەنگەوە سەرچاوەی ناگرێت، بەڵکە لە (بینین)ی چەپێنراودا خۆی مت داوە! لەو کۆمەڵگا دواکەوتووە وە هەڵقوڵاوە، کە ئازادی قبووڵ نییە.
کەواتە (با لە دەرگاکە بدەینەوە) دەتوانرێت وەک ڕەنگدانەوەی سەرکوتکردنی ئارەزوو بخوێندرێتەوە، نەک تێکشکاندنی سیستەم! چونکە بینینی چەپێنراو ناتوانێت لە سیستەم دەربچێت- دەرگا داخراوە؛ لە کۆتاییدا، (با)ی سەرەتایی (لە دەرگاکە بدەینەوە) لە بێدەنگییەکی شانۆییدا دەخنکێ، و ئەکتەرەکانیش لەژێر ئەو تاسەیەدا دەمێننەوە، یان لە گۆڕەپانی ئاگایی و بێهیواییدا دەجەنگن.

با لە دەرگاکە بدەینەوە
پەخشان عەبدولڕەحمان

پێش ناسین

کەشەکە سارد بوو
دەکرێ وەک چیرۆکێک بارانیشی بۆ زیاد بکەین
کەواتە کەشەکە سارد و باراناوی بوو
دەنگێک دوور لە هەمووان باسی مەیدانی جەنگی دەکرد
هۆڵەکە بێدەنگ بوو
ئەمە وەک شانۆیەک دەتوانین بیگێڕینەوە
تەنیا ئەو بوو هەر جارێک سەنگەرەکەی دەگواستەوە
ئێمەش هەموو لەدوای ئەوەوە دەبا هەست بە نزیکی دوژمن بکەین
هۆڵەکە گۆڕابوو بۆ مەیدانی جەنگ
پێی وابوو باوەڕ دەتوانێ هەموو شتێک بخولقێنێ
لەگەڵ هەر هەڵچوون و داچوونێکی
کۆترەکانی ئەو دیوو پەنجەرە دوورتر هەڵدەفڕین
ئێمە دەمانتوانی گریمانەی کۆترەکان بکەین بە باڵی خوێناوییەوە
تەنانەت هەندێکمان بە پێکەنینەوە هۆڵەکە جێبھێڵین
دوایش پشت بکەینە مەیدانەکە بۆ ئەو
دوایی بینیمان
تەنیا و دوورەپەرێز لە هەریەکەمان ڕادەما
ئێستا بێدەنگ بوو، ئێمەش هەروەها
ئێمە دووژمن نەبووین
تەنانەت براوەش نەبووین

ناسین

پێدەکەنی
ئێمەش لەدوایەوە قاقا
تەنیا شتێک کە لێی دەترساین
کەس دڵنیا نەبوو لە نوکتەیەکی□وە نەکەوینەوە ناو مەیدانێکی
دیکەی جەنگەکانی
بێگومان ئێستا سەیری کەسمانی نەدەکرد
ئەگەر ڕاستگۆتربم
ڕەنگە هیچ کات سەیری نەکردبێتین
ئ□و □□زانە ئاسان بوو لەبارەی هەرشتێکەوە دوابین
بێئەوەی کەسمان سەرنجمان لەشوێنێک جێبمێنێ
ئەگەرچی هەوڵمان دا شوێنەواری جەنگەکە لەبیرکەین
بەڵام هەرجارێک لەسەر خوانەکە کۆدەبووینەوە
ئێمە زۆر شتمان هەبوو باسیکەین

ئەویش جەنگەکان

دوای ناسین

دەرگای هۆڵەکە داخرابوو
شانۆکە گەشتبووە کۆتایی
هیچ چەپڵەیەکیش نەبوو بۆ کۆتاییەکی چاوەڕواننەکراو
کورسییەکان وەک لە چاوەڕوانی تەرمێکدا بن وابوون
درەختەکان بەهۆی گەرمی زۆرەوە یا هەر هۆکارێکی دیکە
لە گەشە وەستابوون، تەنانەت سەوزبوونیش
ئێمە کەی بەرە گەیشتین؟
قسەکانمان گۆڕابوون بۆ هیواخواستن بە یەکتر
ئایا دەکرا دووبارە خۆمان بە یەکتر بناسێنینەوە؟
پاشان بەڕوویەکی بەخەندەوە لە بارەی سەرماوە قسە بکەین؟
یا لە بارەی گەمژەیی هاوڕێیەک و سودەکانی خواردنەوەی چا بە بێ شەکر
بە ئەگەری زۆرەوە هیچ دەرگایەکمان بەکراوەیی جێ نەهێشتبوو
پاش ئەوەی چاوەکانت لە ئاست هەموو شتێک داخستبوون
ئێستا هەست دەکەم جەنگەکە بەشێکە لە هەریەکەمان
بەڵام ئێستا کە باشتر ئاشنای یەکین بێدەنگترین
وەک ڕێزێکیش بۆ ئەو نزیکییە خەریکە دووردەکەوینەوە.

پێش ناسین
(جەنگ وەک شانۆ)
قەسیدەکە لە فەزایەکی سارد و باراناوی وەک ڕووداوەکی ڕاستەقینە بەرەو گوتار دەبەتەوە، سەرەتا وەک چیرۆک یان شانۆ پیشان دەدرێت، بەڵام بە هەواشی بینین لە بێدەنگی هۆڵەکەدا بە مەیدانی جەنگ دەگۆڕێت؛ واتە جەنگ وەک (نمایش) دەستپێدەکات و بە (ڕاستی) دەگۆڕێت؛ چونکە جەنگ بەرهەمی گوتار و باوەڕە، نەک بەرهەمی ڕاستییەکی ماددی! بەمجۆرە کاتێک دەڵێت: (باوەڕ دەتوانێ هەموو شتێک بخولقێنێ) وەك ئەوە وایە بڵێ: مرۆڤ بە هۆی باوەڕەوە دەتوانێ جەنگ بنێتەوە، هەرچەندە دوژمنێکی ڕاستەقینەش نەبێت! بە دیوەکەی دیکە (باڵی خوێناویی کۆترەکان) ئەوە پیشان دەدات کە لەژێر کاریگەری جەنگدا، تەنانەت هێمای ئارامییش دەگۆڕێت… بەم شێوەیە شاعیر لە دەقەکەیدا جەنگ دەکاتە نمایشێکی شانۆیی… ئەگەرچی لە نمایشی شانۆییشدا ترسی ئەوەی هەیە ڕاستی تەواو لەناو بچێ؟!.
بێگومان ڕووداو پێویستی بە یەکگرتنە، بەڵام (با لە دەرگاکە بدەینەوە) وەك گوتار گێڕانەوەیە بۆ ناخی مرۆڤ؛ دەمەوێ بڵێم هەمیشە جەنگ پڕە لە دوودڵی، هەمیشە جەنگ ئەو پیلانە جێبەجێ

دەکات کە نەخشەی بۆ کێشراوە؛ بەڵام شانە- گەڕانەوەیە و بەسەرهاتەکانی خۆی دەگێڕێتەوە؛ دەکرێ (جەنگ) و (شانە)، (ڕوودا) و (گوتار) تەرجەمەی (شیعر) و (قەسیدەی پەخشان) بکەم و بڵێم: هەمیشە شیعر دە- لە دەدانە، ئەوە دەڵێ کە دانراوە؛ بەڵام قەسیدەی پەخشان- گەڕانەوەیە، هەموو چرکەکانی گوتار بە هی خۆی دەزانێ- کەواتە (با لە دەرگاکە بدەینەوە) لەنێوان شیعر و قەسیدەی پەخشاندا، بەرەو قەسیدەی پەخشان دەچێت.

بە دەنیابوون، دەتوانم یارمەتی لە (ئونسی ئەلحاج- پێشەکی کۆمەڵە شیعری «لن» کە ساڵی 1960دا بڵاوبۆتەوە، وەردەگرم کە دەڵێ: (قەسیدەی پەخشان) پێویستی بە ئامرازی گەڕانەوە، وەسف، ئەزموون، جیهانبینیە… بەڵام لە (شیعر)دا شاعیر پێش خوێنەر دەکەوێت، چونکە ئەو ئامرازانە دەناسێنێ کە شیعری پێدروست دەکرێت؛ هەمیشە (شیعر) لەڕێگای لەرەی موزیکاوە دەچێتە دڵی خوێنەرەوە، بەڵام (قەسیدەی پەخشان) وەك ئەزموونێکی قووڵ و بەهێز بەو پڕشنگانە دەناسرێتەوە کە بڵاوی دەکاتەوە. بۆ زێتر شارەزایی لەبارەی شیعر و پەخشانە شیعر و قەسیدەی پەخشان، بڕوانە: أنسی الحاج، دیوان (لن)- المقدمە.ط3. دار الجدید. بیروت 1994 ص27. بۆ زێتر تەرجەمەکردنی ئەو قسانەش دەتوانی قەسیدە پەخشانی (با لە دەرگاکە بدەینەوە)ی (پەخشان عەبدولڕەحمان) بخوێنیتەوە.

کەواتە قەسیدە پەخشانی (با لە دەرگا بدەینەوە) گوزارشت لە درەوشانەوەی ناوەوەی مرۆڤ دەکات! بەڵام ترسی ئەوەش هەیە تەنها نمایشێکی شانۆیی بێت و بە ئاراستەی ئەوەی کە گوتراوە بڕوات، بە ئاراستەی ناسینەوە، نەك نزیکبوونەوە لە مرۆڤ… ئەوەش ئاوێتەبوونی شیعر و پەخشان، شانۆ و گوتار، ڕووداو و جەنگی لێدەکەوێتەوە.

بەڵام هەرجارێک لەسەر خوانەکە کۆدەبووینەوە
ئێمە زۆر شتمان هەبوو باسیکەین
ئەویش جەنگەکان.

ناسین

(کاتێک جەنگ نییە، جەنگ هەیە)

مرۆڤ لە مەیدانی جەنگدا بوونی دەکەوێتە لەرزەوە؛ لەنێوان جەنگ و جەنگێکی دیکەدا، ترسی ئەوە هەیە کە ڕاستییەکان تەنها «نوکتە» بن؛ بەم شێوەیە، (ناسین) بە مانای نزیکبوونەوە لە ڕاستی نییە، بەڵکە بە مانای بەشداربوونە لە جەنگێکی دیکەدا؛ بە مانای ئامادەییە بۆ جەنگێکی تر! بۆیە کاتێک جەنگ نییە، جەنگ هەیە.

لەو کاتەی جەنگ هەیە، مرۆڤەکان باشتر دەناسرێن، نەک ئەکتەرەکان! هەرچەندە تۆنی جەنگ بەرز بێتەوە، مرۆڤ بێدەنگتر دەبێت، کە مرۆڤ

لە مەیدانی جەنگدا کۆنترۆڵ دەکرێت، دەسەڵات شانازی بە سەرکەوتنەکانی دەکات؛ بەمجۆرە، (ناسین) لەنێوان ڕاستی و ساختەدا هیچ جیاوازییەکی ڕوون بەجێناهێڵێت؛ و کەس دڵنیا نییە لەوەی: لە (نوکتە)یەکەوە نەکەوێتە ناو مەیدانێکی دیکەی جەنگەکان.
لەنێوان ڕاستی و ساختە، جەنگ و گێڕانەوە، ڕووداو و گوتاردا، (ڕەنگە هیچ کات سەیری نەکرد بێتین) بەم مانایەش دەشێ بپرسین: بە ئەوەی کەسمان سەرنجمان لە شوێنێک جێبمێنێ: ئایا دەکرێ لە گوتاری قەسیدەی پەخشان دەربچین؟ یان قسەکردن لە قەسیدەی پەخشان، مەسافیەک لە موزیکای ناوەوەی شیعری نزیک دەبێتەوە؟ ئایا بنەمای شیعر پەخشانە؟!
بەڵام هەرجارێک لەسەر خوانێکە کۆدەبووینەوە
ئەمە زۆر شتمان هەبوو باسیکەین
ئەویش جەنگەکان
دەشێ جەنگ ڕەگەزێک لە ڕەگەزەکانی گێڕانەوە پەیڕەو بکات، بەوەی کە ریتمەکانی جەنگ هەموو ڕەگەزەکانی گێڕانەوە لە ئاستێکی باڵای موزیکییدا بەلای خۆیدا ڕادەکێشێت؛ بەوەی کە تۆنە بەرزەکانی جەنگ ئاستە باڵاکانی زمان دەجووڵێنێت؛ بەوەی کە لە جەنگدا سنووری نێوان بینین و بێدەنگی، موزیکای دەرەوە و ناوەوە نامێنێت؛ بەڵام بەدیوەکەی دیکە- ئەگەر ڕاستگۆتربم- قەسیدەکە لەبری ئەوەی گوزارشت لە گێڕان بەدوای واتادا بکات، بەدوای چێیدا دەگەڕێت.

دوای ناسین
(کاتێک نزیک دەبین، دووردەکەوینەوە)
دەرگای هۆڵەکە داخرابوو، و شانۆکە گەیشتبووە کۆتایی… هیچ چەپڵەیەک نەبوو بۆ ئەم کۆتاییە چاوەڕواننەکراوە، و ئەو بێدەنگییەی پاش شانۆکە؛ ئەو بێدەنگییە وەک بەشێک لە خودی شانۆکە درێژە دەبێوە! کورسییەکان وەک ئەوەی لە چاوەڕوانی تەرمێکدا بن، ڕێکخراو و بێجووڵە مانەوە.
ئێمە کەی گەیشتینە ئێرە؟
هەڵبەتە ئەم کۆتاییە کۆتاییەک نییە بە قەبارەی ڕووداو، بەڵکە کۆتاییەکە گوتار تێیدا باڵادەستە؛ کۆتاییەکی موزیکی نییە، گێڕانەوە تێیدا بەرجەستەیە؛ بەمجۆرە کاتێک (باشتر ئاشنای یەکین)، زیاتر بێدەنگ دەبین و دوور دەکەوینەوە؛ واتە هیچ شتێک کۆتایی نایەت، بەڵکە بە بەردەوامییەکی بێدەنگ دەگەڕێت! لەو فەزایەدا، درەختەکان بەهۆی گەرمییەکی زۆر، یان هەر هۆکارێکی نادیار، لە گەشە وەستابوون؛ تەنانەت سەوزبوونیش وەک وێنەیەکی وەستاو دەردەکەوێت، وەک ئەوەی ژیانیش خۆی لەژێر کۆنترۆڵێکی نادیاردا

بێت… کەواتە (ئێرە)ی پرسیارەکە زیاتر لەوەی پرسی شوێن بێ، پرسی ناسینە! لەناو ئەو فەزایەدا، کاتیش وەک نواندنی بێدەنگی دەبینرێت، نەک وەک بینینی دڵنیاکەرەوە…

قسەکانمان گۆڕابوون بە هیواخواستن بۆ یەکتر
ئایا دەکرا دووبارە خۆمان بە یەکتر بناسێنینەوە؟

دواجار لەو خوێندنەوەیەدا، ئەو هیواخواستنە وەک هەوڵێک دەردەکەوێت بۆ شاردنەوەی ئەوەی کە پێشتر لە بینینی (کەشە سارد و باراناوییەکە) ڕووی داوە، نەک لە نمایشی بێدەنگی جەنگ! ئایا دەکرێ دووبارە یەکتر بناسینەوە؟ یان تەنها دەتوانین شێوازێکی نوێی بێدەنگی بۆ بینین بدۆزینەوە؟! چونکە بە ئەگەری زۆرەوە، هیچ دەرگایەک بە کراوەیی جێ نەماوە، هیچ بێدەنگییەك بینین نییە، وەک ئەوەی دەرگا لێرەدا نە تەنها شتێکی فیزیکی بێت، بەڵکە هێمایەک بێت بۆ ئەو سنوورەی کە لەنێوان نزیکبوون و دوورکەوتنەوەدا دەجوڵێت؛ دەرگای چاوەکانت لە ئاست هەموو شتێک داخستوون، و ئەو داخستنە خۆی وەک فۆرمێکی نوێی بینین دەردەکەوێت، نەک بێدەنگی. لە کۆتاییدا، هەست دەکەم جەنگەکە بەشێکە لە هەریەکەمان؛ جەنگی ناخی مرۆڤ نە کۆتایی پێدێت و نە سەرەتای دیارە؛ بەو مانایە ئەو (قەسیدە پەخشان)ە دەلالەت لە گۆڕینی دەرگا بۆ بینین و دەرگا بۆ بێدەنگی دەکات؛ بە مانایەکی دیکە کاتێک نزیک دەبین، بە شێوەیەکی سەیر دوور دەکەوینەوە؛ نەک لە بەر ئەوەی دوژمنین، بەڵکە لە بەر ئەوەی فەزای ناسین بە فەزای بنین- دەرگا بۆ بێدەنگی گۆڕاوە؛ بەمانایەکی دیکە ناسین و بینین دوو فەزای یەکسان نین، بەڵکو دوو ئاستی جیاوازن لە تێگەیشتن، چونکە بینین ناتوانێت ڕاستییەکانی ناوخۆ بناسێنێ؛ بۆیە لە قەسیدەکەدا فەزای ناسین فەزایەکی نائاسودەیە، کە تێیدا مرۆڤ هەمیشە لەنێوان (بینین) و (نەناسین)دا جێ دەمێنێ؛ وەک چۆن (دەرگا) لە قەسیدەکەدا تەنها شتێکی فیزیکی نییە، بەڵکە هێمای سنوورە، سنوور و بێدەنگی پێکەوە فەزایەکی داخراو دروست دەکەن، کە تێیدا هەوڵی کردنەوەی دەرگا دەبێتە بەشێک لە داخستن؛ کەواتە دەرگا وەك سنوور دەبێتە نیشانەی ئەو سیستەمەی کە مرۆڤ تێیدا دەژیت، و بێدەنگی دەبێتە زمانی ئەو سیستەمە، (با لە دەرگاکە بدەینەوە).

تێبینی:
پەخشان عبدولڕەحمان، ساڵی ١٩٩٣ لە شاری هەولێر لەدایک بووە. مامۆستای زانکۆ و توێژەرە لە بواری پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان. چەند ساڵێکە شیعر دەنووسێت و لە چەندین ڕۆژنامە و گۆڤار

شیعرەکانی بڵاو بوونەتەوە.
(با لە دەرگاکە بدەینەوە) لە ماڵپەڕی باڵندە وەرگیراوە.

عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا